

Література:

1. Бацевич Д.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 344 с.
2. Головин Б.Н. Основы культуры речи. – М.: Высшая школа, 1980 – 333 с.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : Підручник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 1999. – 288 с.
4. Культура русской речи./ Под ред. Л.К.Граудиной, Е.Н.Ширяева. – М.: Норма, 2001. – 560 с.
5. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М. : КомКнига, 2007. – 216 с.
6. Мацько Л. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу // Дивослово – 2006. –№ 7. – С.2 – 4.
7. Савенкова Л. Комунікативність учителя // Початкова школа. – 1998. – №8. – С.49 – 51.
8. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів // Початкова школа. – 2001. –№ 7 . – С.1 – 4.

УДК 37(09)(477)

І.Г. Хлисту́н

ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ДОСВІДУ ЕЛІТАРНИХ РОДИН КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

***Анотація.** У статті розроблено рекомендації щодо наповнення змісту фахових дисциплін інформацією про родинновиховний досвід української еліти кінця ХІХ – початку ХХ століття.*

***Аннотация.** В статье представлены рекомендации о использовании опыта воспитания украинской элиты конца ХІХ – начала ХХ столетия в учебно-воспитательном процессе педагогических университетов.*

***Annotation.** The article deals with the recommendations to the content of special subjects by the information about family up-bringing experience of elite of the late ХІХ – early ХХ centuries.*

Сьогодні потреба у цілеспрямованому національному вихованні стала всеукраїнською. Адже розбудова Української держави ґрунтується на принципах української етнічної нації, ідеях загальноукраїнської гордості, почуттях належності до українського народу, відповідальності за долю своєї Батьківщини.

За сучасних змін, які відбуваються в суспільстві, стає дедалі очевидним, що без засвоєння молодим поколінням цінностей родинновиховного досвіду українців (його сутності, особливостей, відродження, збереження, примноження) не можна побудувати демократичне і гуманне суспільство. Теорія виховання має збагатитися взірцем виховання в елітарних родинах кінця ХІХ – початку ХХ ст., який сприятиме подоланню основних суперечностей родинного виховання сьогодення та формуванню справжньої української еліти. Це ставить нові завдання перед галуззю освіти у створенні ефективної педагогічної системи, яка б озброювала молодь необхідним обсягом належних знань. У цьому зв'язку на особливу увагу заслуговує запропоноване М. Стельмаховичем наукове поняття едукація, котре трактується як

„виведення” чогось із гіршого стану до кращого, вищого, досконалішого, „що відповідає вимогам до справжнього виховання – формування досконалішої (елітарної) особистості, „виведення” її вгору по висхідній, піднесення її до культурного стану людства” [4, 92]. Едукація в навчально-виховному процесі допоможе подолати комплекс меншовартості, провінційності, маргінальності, позбутися бездуховності та манкрутизму.

Для того, щоб з’ясувати дійсний стан проблеми в навчально-виховних закладах, нами було здійснено аналіз фахової літератури [1; 2; 3; 5; 6], за якими навчаються студенти філологічних факультетів, який показав, що суть понять „національна еліта”, „елітарна особистість”, родинно-виховний досвід української еліти в посібниках і підручниках розглядається побіжно, а саме: в них широко викладається матеріал тільки на прикладах виховання селянської родини, пересічного громадянина, а не висвітлюється зміст національного виховання української еліти; в біографічних матеріалах недостатньою мірою розглядається питання впливу родинного оточення на становлення елітарної особистості; недостатня кількість запитань і завдань проблемно-пошукового характеру робить процес закріплення знань про цінності і традиції української елітарної родини логічно незавершеним.

Тому з метою збагачення знань студентів про визначні елітарні постаті, виховну мудрість української елітарної родини, поступового приведення студентів до розуміння значення досвіду елітарних родин, їх виховної мудрості й доцільності його використання в майбутньому сімейному житті та педагогічній практиці ми пропонуємо поповнити зміст фахових дисциплін інформацією з такої проблематики.

Згідно з метою ми ставили перед собою завдання: розширити та поглибити знання про становлення і розвиток національної еліти в історичному поступі України; підвищити інтерес майбутніх учителів до родинного виховання, формувати в них почуття любові до історії України, народу, культури рідного краю, національного патріотизму; створити умови для інтелектуального, духовного, емоційного розвитку особистості, надати студентам можливості для оволодіння системою знань і умінь творчої, дослідницько-пошукової роботи, реалізації індивідуальних здібностей; виховувати у студентів ініціативу, самостійність, пізнавальний інтерес до української еліти.

У вищому освітньому закладі дисципліни психолого-педагогічного циклу відіграють провідну роль у вихованні елітарної особистості майбутнього вчителя. Тому до чинних програм із „Педагогіки” ми пропонуємо внести тему „Процес виховання в родинах української еліти”. Розглядаючи завдання, зміст і методику виховання дітей в елітарних родинах, особливу увагу потрібно звертати на основні напрями виховання, поведінкові аспекти формування елітарної особистості.

Під час опанування студентами курсу „Етнопедagogіка”, відповідно до концепції М.Стельмаховича та Є.Сявавко, пропонуємо розглянути зміст, форми і методи традиційного родинного виховання дітей не тільки на прикладах селянських родин, а й на родинно-виховному досвіді представників української еліти княжої, козацької доби, а також періоду кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Родинне середовище, типи емоційних стосунків дитини з батьками зумовлюють формування в неї таких чеснот, як честь, відвертість, чуйність, ввічливість, гостинність, хоробрість. Тому до програми із „Загальної психології” пропонуємо включити низку нових тем, які висвітлюють питання етнопсихології,

самобутність психології українців, її основні ознаки. Варто було б доповнити курс темами: „Особливості родинної етнопсихології українців”, „Вплив материнської мови на формування характеру особистості”, „Кордоцентричність українського характеру”, „Моделі поведінки елітарної особистості”.

Психологічні особливості виховання елітарної особистості у курсі **„Вікова психологія”** пропонуємо розглядати у зв'язку з впливом на емоційно-почуттєву сферу дитини дитячого фольклору, де велика увага приділялася б значенню колискової пісні, материнського слова, голосу у формуванні характеру й темпераменту дитини. На практичних заняттях варто б було на творах Г.Квітки-Основ'яненка, М.Коцюбинського, М.Стельмаха, Т.Шевченка та ін. обґрунтовувати літературно-психологічних зразки формування дитячого характеру.

Під час викладання курсу **„Історія України”** ми пропонуємо докладно розглядати теми, які висвітлюють питання формування української еліти в період княжої та козацької доби, її діяльність у кінці XIX – початку XX ст., функціональне призначення української родової еліти кінця XIX – початку XX ст., особливості родинного виховання в сім'ях української еліти.

Вивчення студентами вітчизняної історії має проходити через ілюстрацію подій, фактів, в яких важливу роль відіграють елітарні особистості. Досить важливо, щоб аналіз подій, фактів був яскравим, переконливим. Тільки при такому поданні матеріалу викладачами у студентів може виникнути бажання перейняти риси характеру еліти минулого. На нашу думку, особливо слід звертати увагу на визначення статусу козацтва як провідної „політичної нації” на новому витку української історії. Саме в цей історичний час народжується справжня українська еліта, виокремлюється як суспільна група, тобто вивисшується не тільки економічно, але й за рахунок усвідомлення своєї окремішності й своєї державотворчої місії. Також, значну увагу пропонуємо надавати вивченню ролі осіб української еліти, які відіграли помітну роль у долі української нації, – Аскольда, Володимира, Б. Хмельницького, П. Полуботка, І. Мазепу, П. Орлика, І. Скоропадського та ін., портрети яких не тільки накреслюють суцільну лінію історичного шляху народу протягом віків, а й характеризують їх як еліту нації.

Значну увагу варто приділяти вивченню історичного краєзнавства, в межах якого студенти дізнавалися б про історичні події на Уманщині, видатних ватажків, культурних та громадських діячів, які проживали на цій території – М. Бажана, І. Гонту, В. Доманицького, Ю. Крамаренка, М. Комарова, І. Скоропадського, Ю.Смолича, Н. Суровцевої, І. Черняхівського, Д. Щербаківського, Хр. Ящуржинського.

Сучасне покоління українців повинно перейти з епохи раціоналізму до епохи духовності, спираючись на багатівікову історію народу, його культуру. Тому при освоєнні курсу **„Фольклор України”** великого значення потрібно надавати вивченню козацького фольклору. Адже він увиразнив козака, як людину духовну, для якої суспільно значиме стало особистим; подав типи героїв козаків, які виражають одностайний погляд на виховання кращих рис українця, таких як: безмежна любов до рідної землі, почуття власної гідності, відданість християнській вірі, вірність національним звичаям і традиціям, стійкість у боротьбі за волю і справедливість. У думках та історичних піснях оспівуються реальні історичні герої – народні ватажки, полководці. Народ прославляв Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Данила Нечая, Івана Богуна та ін. за їх розум, за мужню і рішучу боротьбу проти національного і релігійного гніту. Також рекомендуємо поповнити

курс темами: „Фольклор про голодомор та тоталітарний режим”, „Елітарна особистість у фольклорі України”, де розглядалися б образи представників української еліти в народному епосі. При вивченні теми „Фольклор та література” варто наголошувати на внесок в українську фольклористику письменників І.Франка, М. Коцюбинського, М. Кропивницького, М. Старицького та ін.

Курс „Історія української літератури” має великі потенції у формуванні елітарної особистості, розвитку таких важливих її якостей, як національна свідомість, патріотизм, релігійність, громадська діяльність, порядність, шляхетність тощо. Ця дисципліна формує світоглядну позицію, моральне обличчя, етичну культуру особистості.

Нова соціальна атмосфера, переоцінка культурних надбань минулого, введення до програм творів письменників, імена яких було незаконно забуто, вилучено з підручників, переосмислення багатьох історичних подій дає змогу збільшити, поповнити навчальні плани інформацією про національну еліту. Але потрібно поставити завдання не лише збагатити знання студентів, а й допомогти їм зрозуміти, що наша сучасність – певна ланка у складному, безперервному сходженні народу до втілення в життя свого національного, морально-етичного ідеалу; сформувати в них ідеал національного героя, розвивати національну свідомість; приділяти значну увагу родинному вихованню як авторів, так і його висвітленню в художніх творах; через творчу спадщину української еліти вдосконалювати рівень володіння рідною мовою, мовленнєвий етикет студентів, допомагати їм оволодіти морально-етичними цінностями, що забезпечують людині її сходження до елітарної особистості.

Вивчаючи біографію письменників, потрібно звертати більше уваги на умови виховання в родині та його світоглядну спадщину, аби визначити обставини формування його особистості – світогляду, переконань, етичних принципів та морального обличчя. Такий екскурс у дитинство письменника є однією з форм реалізації родинновиховного досвіду у навчальному процесі вищого освітнього закладу.

До програми з української літератури пропонуємо внести низку нових тем, серед яких „Дитячі читання у родинному вихованні Коцюбинських”, „Український дитячий театр у родині Косачів, Старицьких-Лисенків”.

Під час вивчення біографій письменників важливо не тільки розповісти студентам про терміни закінчення ними навчальних закладів, дати переїздів до інших міст, строки життя та смерті, але й їхнє родове походження, особливості родинних стосунків та виховання дітей. У процесі такої діяльності рекомендуємо добирати уривки зі спогадів українських митців, де вони підкреслюють непересічну роль родини у своєму становленні. Рекомендуємо при вивченні творчості Л.Українки, М.Коцюбинського, М.Бажана, М.Рильського та ін. приділяти увагу епістолярній спадщині, що є важливим джерелом інформації про культурницьку еліту. Крім біографічних моментів, у листах відображено значення елітарних осіб в історії культури України, їх багатий духовний світ, інтелектуальні та суспільні інтереси, міжлюдські контакти, особисті переживання, погляди на життя і людей.

Отже, для успішного засвоєння студентами досвіду виховання елітарних родин, набуття вищих моральних чеснот елітарної особистості пропонуємо відбирати та використовувати надбання національного виховання української еліти минулого під час аудиторної роботи зі студентами. Розв’язання проблеми формування національної еліти можливе через засвоєння позитивного досвіду

попередніх поколінь та вироблення нових підходів до подальшого розвитку національної освіти на ґрунті культурної та педагогічної спадщини, в тому числі й родинновиховної.

Література:

1. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1995. – 237 с.
2. Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність. Посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. – Львів: Літопис, 2000. – 614 с.
3. Родинна педагогіка: Навчально-метод. Посібник А.А. Марушкевич, В.Г. Постовий, Т.Ф. Алексєєнко та ін. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.–216 с.
4. Скульський Р.П., Стельмахович М.Г. Методика викладання народознавства в школі. – Івано-Франківськ, 1995. – 154 с.
5. Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ: Навчальний посібник / М.Я.Плющ, О.І.Леута, Н.П.Гальона. – К.: Вища школа, 1995. – 284 с.
6. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Киричіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с.

УДК 371. 132

Н.М. Черноусова

РОЛЬ ПЕДАГОГА У РОБОТІ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Анотація. В статті розглядається роль педагога у роботі учнівського самоврядування спеціальної школи-інтернату.

Аннотация. В статье рассматривается роль педагога в работе ученического самоуправления специальной школы-интерната.

Annotation. The role of teacher in the pupil self- government's system of the special school is examined in the article.

Истинна школа – це багатогранне духовне життя дитячого колективу, в якому вихователь і вихованець об'єднані безліччю інтересів і захоплень.

В.О. Сухомлинський [7]

Важливим принципом у діяльності дитячого об'єднання є всебічний розвиток ініціативи учнів. Цей принцип докладно обґрунтувала Н.К. Крупська [4]. Вона засудила дріб'язкову опіку над учнями, вбачаючи головне завдання педагогів в тому, щоб розвивати ініціативу і самодіяльність дітей. Н.К. Крупська писала, що, захоплюючись зовнішністю, педагоги не завжди підтримують ініціативу дітей в тій мірі, в якій треба. Керівництво необхідне, але не дріб'язкове, щоб не було активності тільки з боку педагога.

А.С. Макаренко [6] дотримувався думки, що переконання, ніби діти – тільки об'єкт виховання, є головним педагогічним недоліком. Діти – це живе життя, тому треба ставитись до них як до товаришів і громадян, треба бачити і поважати їх права і обов'язки, право на радість і обов'язок відповідальності.